

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรสาครตั้งอยู่ในภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยเป็นอันดับที่ 6 จาก 7 จังหวัดที่รวมอยู่ในภาคตะวันตก แต่จะมีผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสูงเป็นอันดับที่ 3 ของภาค และเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีประชากรน้อย จึงทำให้รายได้ต่อหัวประชากรสูงเป็นอันดับที่ 1 ของภาคตลอดมา ซึ่งในปี 2522 ประชากรของจังหวัดสมุทรสาครจะมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 15,708 บาท/คน/ปี

จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ อันมีที่ตั้งติดชายฝั่งทะเล เป็นผลให้สัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสมุทรสาคร เป็นมวลรวมผลิตภัณฑ์มูลค่าด้านการประมงถึงร้อยละ 30-40 และผลผลิตเหล่านี้ก็นับเป็นผลผลิตเฉพาะเขตอำเภอเมืองเท่านั้น เนื่องจากเป็นเพียงอำเภอเดียวของจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล และมีประชากรประกอบอาชีพทำการประมง จึงทำให้ชุมชนอำเภอเมืองสมุทรสาครซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสำคัญยิ่งของจังหวัดอยู่แล้วมีการขยายตัวในด้านการพาณิชย์ อุตสาหกรรม การบริการมากขึ้น

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) ได้กำหนดให้จังหวัดสมุทรสาครเป็นเมืองที่อยู่ในเขตอิทธิพลชั้นกลางของกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีระยะห่างจากกรุงเทพฯ เพียง 30 กิโลเมตร และเป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งเป็นแหล่งงานที่สำคัญ ดังนั้นในปัจจุบันหน่วยงานราชการต่าง ๆ อาทิ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งชาติ การเคหะแห่งชาติ สำนักผังเมือง การรถไฟแห่งประเทศไทย และกรมทางหลวงแผ่นดิน ฯลฯ ต่างให้ความสนใจต่อการพัฒนาชุมชนนี้อย่างจริงจัง มีการจัดทำแผนและโครงการพัฒนาในหลายด้าน เช่น การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม โครงการเคหะชุมชน และการเพิ่มขยายเส้นทางคมนาคม ทั้งทางถนนและเส้นทางรถไฟ

จังหวัดสมุทรสาคร โดยเฉพาะเขตอำเภอเมืองสมุทรสาครจัดเป็นชุมชนเมืองที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการจ้างงานเป็นจำนวนมากไว้รองรับประชากรที่อพยพมาจากแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่เพื่อเป็นแรงงานในอุตสาหกรรมประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง ดังนั้นการศึกษาถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขที่กำหนดหรือส่งเสริมหรือเป็นผลกระทบต่อกิจกรรมประมง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นหลักสำคัญต่อมวลรวมผลิตภัณฑ์ของจังหวัด จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนาให้สอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นอยู่

2. วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทและความสำคัญของชุมชนเมืองสมุทรสาคร ที่มีต่อจังหวัดสมุทรสาคร โดยส่วนรวม
- 2.2 ศึกษาภาวะของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง อันเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทสำคัญที่สุดของอำเภอเมืองสมุทรสาคร
- 2.3 เพื่อศึกษาถึงความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงว่า โครงสร้างของอุตสาหกรรม (Structure) มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 2.4 ศึกษาถึงโครงสร้างของการจ้างงาน (Employment Structure) ของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างของความเจริญเติบโตหรือไม่
- 2.5 ศึกษาถึงสภาพทั่วไปของบริเวณที่ตั้งอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงพร้อมทั้งพิจารณาถึงลักษณะความจำเป็น ชัดจำกัดในด้านแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องแต่ละประเภท อันมีผลต่อสภาพการไปที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงในอนาคต
- 2.6 เสนอแนะแนวทางการขยายตัวของบริเวณอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง พร้อมทั้งแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมประมง

การวิจัยครั้งนี้จะจำกัดขอบเขตเฉพาะในบริเวณชุมชนเมืองสมุทรสาคร ซึ่งสำนักผังเมืองได้กำหนดวางผังเมืองรวมไว้แล้ว มีเนื้อที่ประมาณ 12,527 ไร่ ครอบคลุมเขตเทศบาลประมาณ 3,696 ไร่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและส่วนราชการต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระดับจังหวัดและชุมชนเมืองสมุทรสาคร
- 3.2 ทำการศึกษาและสำรวจข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในพื้นที่โดยวิธีการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) และการออกแบบสอบถาม
- 3.3 วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยหลักวิชาการทางด้านผังเมือง
- 3.4 เสนอผลของวิจัยในลักษณะบรรยาย ตาราง แผนภูมิ และแผนที่

4. แหล่งที่มาของข้อมูล

- 4.1 ข้อมูลสถิติ เอกสาร จากหน่วยราชการ ๆ เช่น
 - ศาลากลางจังหวัดสมุทรสาคร
 - สำนักงานเทศบาลเมืองสมุทรสาคร
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื
 - สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - สำนักผังเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
 - กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
 - กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - การนิคมอุตสาหกรรม
 - ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย

4.2 แผนที่จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรื สำนักงานผังเมือง
กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานจังหวัดสมุทรสาคร

4.3 ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และการออกแบบสอบถามโดยวิธีสุ่มตัวอย่าง
แบบเป็นกลุ่ม (Cluster Sampling) ผู้ประกอบการประมง 50 ชุด ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่
เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมง 30 ชุด แพปลา 10 ชุด ผู้มาประมูลสินค้าสดวันน้ำ 30 ชุด

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ผลของการวิจัย จะทำให้ทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ของอุตสาหกรรมประมง
ที่มีต่ออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมง

5.2 สามารถทราบถึงแนวโน้มการขยายตัวของอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรม
ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการขยายตัว อันมีผลต่อการใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม
ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับอุตสาหกรรมประมงในอนาคต

5.3 สามารถทำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเมืองสมุทรสาคร
ต่อไปในอนาคตได้

5.4 ผลการวิจัย สามารถประยุกต์เป็นแนวทางสำหรับการวิจัยประเภทเดียวกันหรือ
งานวิจัยที่ต่อเนื่องต่อไปในภายหน้า

6. ข้อจำกัดของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการวิจัย และส่งผล
ให้ผลการวิจัยที่ออกมาไม่ถูกต้องสมบูรณ์เต็มที่ ข้อจำกัดเหล่านี้ได้แก่

6.1 ข้อจำกัดในข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งได้แก่การออกสำรวจภาคสนาม
ในเรื่องภาวะต้นทุน-กำไรของผู้ประกอบการประมง และสภาพโดยทั่วไปของอุตสาหกรรมที่
เกี่ยวข้องเนื่องกับการประมง ผู้ประกอบการเหล่านี้โดยเฉพาะกิจกรรมประมง มิเป็นส่วนน้อยที่ยินดี
ให้ความร่วมมือในการออกแบบสอบถามและให้ เวลาพูดคุยถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการทำประมง

ในด้านข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายได้นั้น เป็นสิ่งที่มีอาจยืนยันถึงความถูกต้องที่แน่นอนได้ เนื่องจาก เป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมประมงและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องไม่ต้องการเปิดเผย ค่าตอบที่ได้มาอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง และอาจมีผลทำให้การวิเคราะห์คลาดเคลื่อนได้

6.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหน่วยราชการมักจะไม่ตรงกัน จึงจำเป็นต้องปรับตัวเลขหรือยึดเอาของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงบ้าง นอกจากนี้การสังเกตสถิติของส่วนราชการบางแห่งไม่เป็นระเบียบ ทำให้ข้อมูลบางช่วงขาดหายไป อาจทำให้การวิเคราะห์ไม่สมบูรณ์

6.3 ขาดงบประมาณและบุคลากรในการออกสำรวจ จึงทำให้การสำรวจข้อมูลภาคสนามไม่อาจครอบคลุมรายละเอียดต่าง ๆ ได้ครบถ้วน

7. ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

7.1 ทฤษฎีการใช้ที่ดินในเมืองของ H. Hoyt

H. Hoyt (1939) ได้เสนอทฤษฎีการใช้ที่ดินแบบ Radial-Sector ขึ้นเพื่ออธิบายถึงรูปแบบการใช้ที่ดินเพื่อเป็นย่านพักอาศัยในเมือง แต่ขณะเดียวกันก็ขยายรายละเอียดออกไปครอบคลุมถึงการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ในเมืองด้วย แนวความคิดของทฤษฎีนี้ถือว่าเส้นทางการขนส่งและลักษณะทางด้านกายภาพของเมืองมีอิทธิพลต่อการกำหนดประเภทการใช้ที่ดินของเมือง การใช้ที่ดินในเมืองจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นรูปร่างกลมซ้อนกัน แต่จะมีลักษณะเป็น Segments ที่เรียงต่อกันเป็นวงกลมรอบศูนย์กลางเมือง ซึ่งเป็นบริเวณธุรกิจการค้า โดยเส้นทางการขนส่งหลักของเมืองนั่นเองที่เป็นตัวกำหนด และแบ่งแยกประเภทและทิศทางการขยายตัวของการใช้ที่ดินในแต่ละ Segment¹

¹H. Hoyt, The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities. (Washington : Government Printing Office, 1939).

7.2 ทฤษฎีการเลือกที่ตั้งของหน่วยผลิต

การเลือกที่ตั้งของผู้ผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น เท่าที่เป็นมา ยังไม่มีหลักการที่แน่นอน แต่อย่างไรก็ตาม การเลือกที่ตั้งที่ผิดพลาดเป็นผลเสียหายอย่างมากต่อการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจ ในทางปฏิบัติหน่วยผลิตใดก็ตามย่อมต้องการกำไรสูงสุด ในกิจกรรมการผลิต ดังนั้นการเลือกที่ตั้งหมายถึง การหาที่ตั้งที่จะทำการผลิตที่สามารถทำผลกำไรมาให้แก่หน่วยธุรกิจมากกว่าที่ตั้งแหล่งอื่น ๆ หน่วยธุรกิจจะไม่เลือกที่ตั้งเพื่อผลิตสินค้าของตน ณ บริเวณที่ต้นทุนการผลิตน้อยที่สุดหรือที่ตั้งที่ให้รายได้สูงสุด แต่จะหาที่ตั้งในบริเวณที่มีความแตกต่างระหว่างต้นทุนการผลิตและรายได้มีมากที่สุด นั่นคือ บริเวณที่ให้ผลกำไรสูงสุดนั่นเอง

7.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งเพื่อลดค่าขนส่ง

โดยปกติแล้วผู้ผลิตไม่สามารถที่จะกำหนดราคาวัตถุดิบเองได้ ดังนั้นผู้ผลิตจึงพยายามลดต้นทุนการผลิตในด้านอื่น เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าจ้างแรงงาน และที่เห็นได้ชัดคือค่าขนส่ง และแม้ว่าค่าขนส่งจะไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพียงอย่างเดียวในการกำหนดที่ตั้งของหน่วยผลิต แต่ค่าขนส่งทั้งการขนส่งวัตถุดิบมายังหน่วยผลิต และการขนส่งสินค้าที่ผลิตเรียบร้อยแล้วออกสู่ตลาด จะมีผลกระทบต่อรายจ่ายและผลกำไรของหน่วยผลิต ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอัตราค่าขนส่งเป็น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีอิทธิพลมากต่อการกำหนดที่ตั้งของหน่วยผลิตต่าง ๆ อัตราค่าขนส่งอาจแตกต่างกันไปได้ทั้ง ๆ ที่ระยะทางการขนส่งเท่ากัน และใช้วิธีการขนส่งประเภทเดียวกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะการผลิตตลอดจนลักษณะของสินค้าแตกต่างกัน ผู้ผลิตอาจเลือกที่ตั้งเพื่อลดค่าขนส่งได้ เช่น ในกระบวนการผลิตซึ่งมีการสูญเสียน้ำหนักมาก ค่าขนส่งวัตถุดิบน่าที่จะสูงกว่าสินค้า หน่วยผลิตประเภทนี้มีกองอยู่ที่บริเวณแหล่งวัตถุดิบ (input oriented) สำหรับกระบวนการผลิต

¹ ประพันธ์ เค่วตันทัก, เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520), หน้า 24.

ซึ่งใช้วัตถุดิบที่อาจเน่าเสียได้ ก็จะมีควมโน้มเอียงที่จะตั้งในแหล่งวัตถุดิบเช่นกัน ส่วนกระบวนการผลิตบางอย่างที่สินค้าที่ผลิตออกมาจะมีน้ำหนักมากขึ้น ทำให้ค่าขนส่งสินค้าสูงกว่าที่ค่าขนส่งวัตถุดิบ ผู้ผลิตอุตสาหกรรมเหล่านี้จึงเลือกที่ตั้งหน่วยผลิตให้อยู่ใกล้ตลาด¹

7.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตของเมืองกับทฤษฎีแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรม

Czamanski (1964) เป็นผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงการเจริญเติบโตของเมืองเข้ากับทฤษฎีแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมโดยกล่าวว่า การลงทุนที่ทำให้เกิดการสร้างงานซึ่งเป็นผลต่อการขยายตัวของเมืองได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปริมาณการดึงดูดของพื้นที่ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ได้มาจากลักษณะการโต้เปรียบและการเสียเปรียบของพื้นที่ด้วย²

นอกจากนี้ยังได้แบ่งอุตสาหกรรมในเมืองออกเป็น 3 ส่วนคือ

ก) อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นได้จากความโต้เปรียบในตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิประเทศ (Geographically-oriented industries)

ข) อุตสาหกรรมประกอบหรืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมหลักของพื้นที่นั้น (Complementary industries)

ค) อุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่มีความจำเป็นต่อชุมชน อุตสาหกรรม ประเภทนี้จะอยู่ในชุมชนใหญ่ ๆ เท่านั้น (Urban Oriented industries)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16-17.

² Richardson, Harry W. Urban Economics, (London : Penguin ; 1971).

7.5 แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยผลิต

T. Hermansen ได้เป็นผู้บัญญัติศัพท์ เรียกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยผลิตในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างเป็น 2 ลักษณะตามความเห็นของแปร์รู (F. Perroux) ซึ่งมีมานานแล้วว่า

ก) ความสัมพันธ์ด้านหลัง (backward linkage) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการที่อุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่งใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบต่าง ๆ (intermediary inputs) จากอุตสาหกรรมหรือหน่วยผลิตอื่น ๆ ในสัดส่วนที่สูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผลผลิตของตน

ข) ความสัมพันธ์ด้านหน้า (forward linkage) เป็นผลที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมซึ่งสินค้าของตนส่วนใหญ่จัดเป็นวัตถุดิบ (intermediary inputs) ของอุตสาหกรรมอื่น ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณขายทั้งหมดของตน¹

7.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา (Six main Theoretical concepts)

7.6.1 พัฒนาระบบพื้นที่ที่มีปัญหาเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยมมากที่สุด

7.6.2 พัฒนาระบบพื้นที่ที่มีโอกาสเติบโตมากที่สุด ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย การติดต่อสื่อสาร และชุมชนชายเมือง สามารถรองรับการเจริญเติบโตได้มาก

7.6.3 พัฒนาระบบพื้นที่ที่มีความจำกัดทั้งทางด้านสภาพกายภาพและองค์กรทางการเมืองการปกครองน้อยที่สุด

7.6.4 พัฒนาตามรูปแบบของแรงงานที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ

7.6.5 พัฒนาตามแนวโน้มของปัจจัยที่จะมีการเติบโตสูงสุด

7.6.6 พัฒนาตามแนวทางที่ควรจะเป็นตามแนวโน้มที่เป็นอยู่

¹ ประพันธ์ เค่วตหนัก, เศรษฐศาสตร์ภูมิภาค (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520), หน้า 16-17.

² Margaret Roberts, An Introduction to Town Planning Techniques. 2nd ed. (London : Hutchinson ; 1975), p.86.